

АВТОРСКА СПРАВКА

ЗА ПРИНОСИТЕ В ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА КРАСИМИР ПЕТРОВ ЛЕЩАКОВ

ПРЕДСТАВЕНИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА ЗА ПРОФЕСОР ПО АРХЕОЛОГИЯ
(ПРАИСТОРИЯ) НА СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, ДВ БР. 13 ОТ 17.02.2015 Г.

1. За приноси в монографията: Yabalkovo, Vol. 1 (ed. by J. Roodenberg, K. Leshtakov and V. Petrova):

1.1. Монографията е замислена и реализирана като първи том от поредица, представяща резултатите от дългогодишен археологически проект, осъществен под ръководството на автора, свързан с проучването на раннонеолитното селище Ябълково в Южна България. Издадена е на английски език и е предназначена главно за разпространение в чужбина. Цялата структура на тома, неговата специфика като археологическа публикация и подборът на авторите и илюстрациите са по идея на К. Лещак. Той е автор на четири от основните глави в монографията (*Chapter I. Introduction. Structure of the field work. Documentation and archive; Chapter V. Cultural environment of Early Neolithic Yabalkovo; Chapter VI. Chronicles of the excavations; Chapter IX. The Early Neolithic pottery from Yabalkovo. An interim report*), както и съ-автор на три глави (*Chapter X. 1. Small finds. Introduction; Chapter XVI. 1. Ditch from the Early Bronze age 3. Sector North; Chapter XVI. 2. Bronze lion figurine from a LIA pit. Sector North*) или общо на 198 страници самостоятелен текст и 28 страници съ-авторски текст.

- *Chapter I. Introduction. Structure of the field work. Documentation and archive; Chapter VI. Chronicles of the excavations.* Целта на публикувания първи том е да запознае научната общественост както с основните резултати от археологическите разкопки, така и с методологичните аспекти на теренното проучване, документацията и последвалата обработка на добитите материали до етапа на тяхното архивиране. Подобни въпроси досега не са били поставяни в българската археология, поне що се отнася до откритите селища от ранния неолит. На тези проблеми са посветени две от авторските глави в монографията. В тях се обосновават методическите подходи при решаването на сложни полевите проблеми, когато са засегнати различни и сепарирани части на един голям като площ обект, който се отличава с комплицирана стратиграфия и топография. Принос представлява локализирането на отделни части на селищата – производствени, складови и жилищни. Те се отличават с особености в архитектурата, използваните материали, характера на съоръженията и намерените в тях артефакти, обосновани чрез пространствен анализ. Специално внимание е отделено на методиката на проучване на вкопаните структури – ями, ровове и други вкопани съоръжения. Принос е идентифицирането на раннонеолитни жилища с подземни складове (килери); на жилища със сложен план и каменни цокли също от ранния неолит и др. структури. Принос представлява идентифицирането и проучването върху значителна площ на осемте рова в Ябълково; тяхното документиране, точно определяне на датировката и културната принадлежност. С това Ябълково се превръща в уникален засега обект от ранния неолит не само за България, но и за Югоизточна Европа.

- *Chapter V. Cultural environment of Early Neolithic Yabalkovo.* Тази глава е изцяло авторска и приносна. Тя е посветена на културната среда на обекта, с изследване на селищния модел през ранния неолит по долината на р. Марица и нейните притоци, ролята на природната среда, ретроспективен анализ на системата от пътища и комуникации през праисторията и античността, ролята на реките като комуникационни и транспортни артерии. Всички поднесени факти, хипотези и допустими варианти са

дискутирани през призмата на различните сценарии за възможните пътища и механизъм на протичане на процеса на неолитизация на ЮИ Европа.

- *Chapter IX. The Early Neolithic Pottery from Yabalkovo. An Interim report* е също авторска разработка е главата, посветена на раннеолитната керамика от Ябълково. В нея са изведени са основните технологични и формални характеристики на керамичния комплекс въз основа на обработената до момента извадка. Предложена е типология на керамиката от ранния неолит. Разгледани са основните техники на украса и корелацията между технология, форма и украса при съдовете. Предложена е дискусия за развитието на две самостоятелни керамични групи през ранния неолит – група на рисуваната керамика и група на керамиката с негативна (канелирана/врязана) украса, разгледани са аргументите за и против съществуването на хоризонт на монохромната керамика, хронологически предшестващ хоризонта с бяло рисувана керамика.

- В *Chapter X.1. Small finds. Introduction* (в съ-авторство с В. Петрова) са разгледани методологичните принципи на обработка, анализ и интерпретация на колекцията от малки находки от раннеолитния период в Ябълково. Авторска разработка с приносен характер е схемата на с. 341, фиг. 1. В нея са систематизирани артефактите като носител на полева информация и мястото на видовете малки находки сред тях.

- Пост-раннеолитните периоди от съществуването на Ябълково са обект на пълна публикация в предвидените следващи томове от поредицата. В две съ-авторски статии (*Chapter XVI. 1. Ditch from the Early Bronze age 3. Sector North;*) са представени накратко основните данни, добити при проучването на ров тип рондел от третата фаза на ранната бронзова епоха, вкопан в раннеолитния пласт.

B Chapter XVI. 2. Bronze lion figurine from a LIA pit. Sector North е публикувана уникална бронзова фигура на лъв. Паралелите и датировката са дело на М. Тонкова, а реставрацията на артефакта – на Г. Мавров. Авторски принос е публикацията и анализът на контекста на матрицата, открита в една от ямите от съществуващото на същото място поле с тракийски ями от втората половина на I хил. пр. Хр. Тази находка, заедно с намерените наблизо „кончета“, на които авторът е посветил отделно изследване, са решителен довод за припознаването на ямното поле като обредно.

2. За участие в конкурса са подбрани и 29 статии и три рецензии от общо 63, очертаващи полето на научните ми интереси в годините след хабилитирането ми през 1997 г. Подолу те са групирани в няколко проблемни сфери на базата на регионални, тематични и хроно-характеристики. В тях се поставят основни проблеми на гео-културната характеристика на Тракия, които са значими за историческите процеси на Югоизточна Европа и СЗ Мала Азия: селищни модели, поведенческа археология и археология на обкръжаващата среда, географски фактор, еко-археология; стратиграфски и културни секвенции, културна принадлежност на обекти и артефакти; обмен с акцент върху проводящата среда и др. На второ равнище са обобщени регионални проблеми и изследване на райони, микро-райони и селищни камери (проучвания в Източните Родопи, долината на Марица, селищата под Средна гора, долината на Тунджа и др.). Хронологическите разрези включват периодите от ранния неолит до края на бронзовата епоха. Особено актуални са процесите в района на българското Черноморие и времето на късния неолит предвид множеството новооткрити и изследвани в различна степен селища. Втори подобен район е долното поречие на Марица, на което са посветени редица статии, посочени в библиографската справка. Засегнати са въпросите от

погребалните практики през бронзовата епоха, светилища в равнината и планината, както и проблеми от областта на археология на култа и религиите. Предложени са и вариантни решения, доколкото изворовата база позволява това и доколкото методологическият избор на автора е оправдан и производителен.

Свързани с проблемите в монографията Ябълково са статиите с предварителни резултати от разкопките в Ябълково и особено статията *Preliminary report on the salvage archaeological excavations at the Early Neolithic site of Yabalkovo in the Maritsa Valley, 2000-2005 field seasons* (K. Leshtakov, N. Todorova, V. Petrova et al.) – *Anatolica* 33 (2007) 185-234. В нея са поставени редица въпроси, на които съм се опитал да отговоря в монографията Ябълково, том. 1 и засягащи природната среда, вида на обекта, архитектурата, керамиката и малките находки.

Обект на няколко авторски статии е развитието на селищния модел през праисторията в Сакар. Те са написани на базата на оригинална полева информация, събрана по време на дългогодишните теренни обхождания в ЮИ България на катедрата по Археология на СУ и ръководени от Т. Стоянов и автора. Северните склонове на Сакар са обхванати от обхождания и спасителните разкопки в района на енергиен комплекс Марица-изток. Те са ръководени от Б. Борисов и автора. Обхванати са всички периоди от праисторията на Тракия – от ранния неолит до късната бронзова епоха.

Селищният модел в долината р. Марица през ранния неолит е разгледан в пета глава в монографията Ябълково (Chapter V. *Cultural environment of Early Neolithic Yabalkovo*). Промените на модела през късния неолит (период Караново III-IV) в долното течение на Марица неговата специфика спрямо с модела, познат от северната част на Горнотракийската низина, са разгледани в: *New Data for the Karanovo III-IV Sites in the Maritsa Valley and the Western Sakar Region*. – Karanovo, Bd. III (1999), Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa. Salzburg-Sofia 1999, 141-154.

На изследванията на късния неолит и промяната на селищния модел в българската крайбрежната зона на Черно море са посветени няколко статии, обобщени в: *Late Neolithic Period in the South Bulgarian Black Sea Littoral and the Evidence from Krushaka*. – In: Glatz, C., Sherratt, S. and Bauer, A. (Eds.). *Archaeology of the Early Black Sea Region: Connectivity and Remoteness*. New York: Routledge (in print). Авторът принос представлява анализът на селищната планировка – площад, основна улица, „квартали“, отбранителна система от вал, ров и каменна стена; на керамиката и на малките находки. Защитена е тезата за оригиналността на култура и са посочени разликите с кръга Караново IV-Хлебозавода в сърцето на Горнотракийската низина. Сравнителният анализ с други селища в района очертават границите на крайморската къснонеолитна култура.

Авторът е съ-основател на археологическата експедиция за спасителни разкопки Марица-изток и на едноименния археологически музей в гр. Раднево. Участва в ред-колегиата на периодичното издание „Марица-изток. Археологически изследвания“, том I-VI. В него са публикувани обобщените изследвания на селищния модел в района на енергиен комплекс Марица-изток на базата на характеристика на селищните центрове до с. Мъдрец, с. Полски градец и тази до гр. Гълбово, обхващащи периода от ранния неолит до средната бронзова епоха и през КБЕ: *Prehistoric studies. Settlement sites* (в съавторство с Т. Кънчева-Русева и С. Стоянов); - “Maritsa Iztok” Archaeological Research, vol. 5 (2001), Radnevo, 15-68.

Проблемите са осветлени в още два материала, засягащи РБЕ-СБЕ:

- *Stratigraphie und Datierung der Schicht aus der frühen Bronzezeit des Siedlungshügels Gudžova (Mădrec I)*. – In: V. Nikolov, K. Băcvarov (Hrsg.) *Von Domicia bis Drama. Gedankenschrift für Jan Lichardus*. Sofia, 2004, 117-132.
- *Galabovo Pottery and a New Synchronisation for the Bronze Age in Upper Thrace with Anatolia*. – *Anatolica XXVIII*, 2002, 171-211.

Това са първите изследвания, посветени на селищните модели в тази част на Тракия от бронзовата епоха, които имат пряко отношение към културните контакти със Северноегейския район и СЗ Анатолия. Предложена е нова линия на синхронизацията, базирана на истински импорти от РБЕ 3 и началото на СБЕ. Данните от Гълъбово са подкрепени от преосмисляне на разкопките на раннобронзовото селище под Констанция при Симеоноград и особено проблемът за троянските чаши и червенолаковата керамика от РБЕ 3, намерена там (статия *The Thracian Settlement at Assara (Constantia) near Simeonovgrad*. – Известия на ИМ Хасково 2 (2004), 23-76). Резултатите представляват авторски принос в изучаването на праистория на Тракия на фона на Балканите.

На формирането на културата на ранната бронзова епоха в Тракия, ролята на селищния модел в над-регионален мащаб и включването му в средата, изясняване на икономическата база и търговските контакти, характеристика на отделните периоди на епохата и проблемът за прехода към ранната желязна епоха; вкарване в научно обръщение на данни от новопроучени обекти, както и актуализация на данните от съществуващата изворова база е посветена студията *Бронзовата епоха в Горнотракийската низина*. – ГСУ ИФ – Специалност Археология, том 3 (2002), София, 141-216. В нея за първи път се прави опит за разглеждане на културата през призмата на френската школа на аналитите, особено що се отнася до алтернативите планинари-жители на равнините и краткосрочни-дългосрочни периоди в ежедневието на древните обитатели. Поставени са по-широка доказателствена база проблемите на светилищата през РБЕ. В тази студия са обобщени оригиналните изследвания на автора до края на отминалия век и е направена равносметка на проучванията на бронзовата епоха в българската историография.

Голяма част от статиите са свързани с публикуване на материали от конкретни обекти и разглеждането им през призмата на въпросите за хронологията, посоките и пътищата на културните контакти и взаимодействия през бронзовата епоха:

- *The Pottery from Maltepe near Ognyanovo (Characteristics, Chronology and Interrelations)* – *Technology, Style and Society. Contributions to the Innovations between the Alps and the Black Sea in Prehistory* (ed. by L. Nikolova). BAR Int. S. 854, 2000, Oxford, 241-271.
- *Относителна хронология на пласта от бронзовата епоха в селищна могила Казанлък*. – In: SAUS, Supplementum IV: Stephanos Archaeologicos in honorem Professoris Ludmili Getov, София, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2005, 442-454.
- *Характеристика и датировка на праисторическо селище от бронзовата епоха до селищна могила Нова Загора* (в съавторство с Т. Кънчева-Русева). – Археологически и исторически проучвания в Новозагорско, том 2 (2008), София-Нова Загора, АГАТО Publishers, 51-84.

Друго поле на научните ми интереси е свързано с все още слабо изследваната проблематика на праисторията на Източните Родопи. Тук авторовите интереси датират от 80-те

години, когато съм участвал в редица експедиции на бившия Институт по Тракология при БАН и ръководил разкопките на връх Алада, Джебелско. Това са първите изследвания в областта на тракийската археология и праисторията, които дават и много богати резултати. Няколко статии, авторски и в съавторство, са посветени на ранните периоди от функционирането на многослойни обекти в планината, като Татул и Перперикон, както и на интердисциплинарни изследвания на природни феномени и свързани с тях мегалитни паметници. От серията са подбрани само няколко:

Керамика с белези на прехода от КБЕ към РЖЕ по данни от последните разкопки на Перперикон. – В: Древна и модерна Тракия. Юбилеен сборник посветен на 70-годишнината на ст.н.с. д-р Христо Буюклиев: Известия на Старозагорския Исторически музей, II, 2007, 85-99.

Ранните периоди в историята на светилището при Татул (в съавторство с Н. Овчаров, З. Димитров и Д. Коджаманова). – Археология XLIX, 2008, 1-4, 34-45.

- *Нови данни за праисторията на Източните Родопи.* – Исторική Τοπογραφία της ελληνοβουλγαρικής διασυνοριακής περιοχής. Практика επιστημονικής συνάντησης. Δήμος Σουφλίου, 2008, 83-88.
- *Археологически и геоложки проучвания в землището на с. Пъдарци, Община Кърджали* (в съавторство с Ф. Мачев и Л. Клайн). – Исторική Τοπογραφία της ελληνοβουλγαρικής διασυνοριακής περιοχής. Практика επιστημονικής συνάντησης. Δήμος Σουφλίου 2008, 55-82.
- *The Late Chalcolithic Tatul* (в съавторство с Н. Тодорова и В. Петрова). – In: Z. Tsirtsoni (ed.), *The Human Face of Radiocarbon. Reassessing chronology in Prehistoric Greece and Bulgaria, 5000-3000 cal BC.* Travaux de la Maison de l’Orient et de la Méditerranée, Lyon, (in press).

Основната част от предложените статии е свързана с изследвания върху проблемите на бронзовата епоха и прехода към ранножелязната епоха. Основен приносен момент е доказването на съществуване на култура от средната бронзова епоха в Източните Родопи не само чрез сравнителен анализ на керамика и артефакти, но и чрез радиокарбонни дати. Вторият приносен момент представлява доказване на съществуването на живот от времето на РБЕ 3 както на Татул (чрез керамика, структури и радиокарбонни дати), така и на Перперикон – керамика от РБЕ 3, но без сигурен контекст. Татул и Перперикон предоставят най-богатата база данни за КБЕ в Източните Родопи и тя е залегнала в опита за характеристика на живота през бронзовата епоха, с акценти върху ролята на природо-географската среда, пътищата и природните богатства на района.

Темата за хронологията на БЕ и доказването на съществуването на СБЕ може да види като обобщение в приносната статия, написана в съавторство със Зой Цирцони (*On the Caesurae in the Bronze Age Chronology of Eastern Bulgaria.* – In: Veröffentlichung des internationalen Humboldt-Kollegs: „Der Schwarzmeerraum vom Neolithikum bis in die Früheisenzeit (6000 – 600 v.Chr.): Kulturelle Interferenzen in der Zirkumpontischen Zone und Kontakte mit ihren Nachbargebieten“. Varna, Bulgarien, 16.-20. Mai 2012 (im Druck), в която се публикуват да първи път АМС дати от периода 20-16 век пр. Хр., произхождащи от няколко обекта и анализирани в контекста на характерната за периода керамика. По този начин се постига добре аргументирана връзка между културата на РБЕ 3 и КБЕ и се защитава оспорвания от преобладаващото число европейски учени континуитет в историческото развитие в Тракия през III-II хил. пр. Хр.

С темата за духовния живот са свързани и няколко публикации, посветени на погребалните практики през бронзовата епоха, разглеждащи както теоретичните концепции при постановката на проблема, така и конкретна нова научна информация от територията на Южна България:

- *Bronze Age mortuary practices in Thrace. A prelude to studying the long-term tradition.* – In: *Ancestral Landscapes. Burial mounds in the Copper and Bronze Ages (Central and Eastern Europe - Balkans - Adriatic - Aegean, 4th-2nd millennium B.C.)*. Ed. by E. Borgna and S. Müller Celka, Lyon (2011), *Maison de l’Orient et de la Méditerranée*, 567-577.
- *New Evidence on the LBA mortuary practices in South Bulgaria.* – In: *Funeral Rites, Rituals and Ceremonies from Prehistory to Antiquity. Troas and Its Neighbours*, Ed. by O. Özbek, Istanbul (2008), 69-82.
- *Некропол от късната бронзова епоха при с. Вратица, община Камено* (в съавторство с Р. Христова и Й. Михайлов). – В: *Югоизточна България през II-I хилядолетие пр. Хр. Варна (2010)*, Книгоиздателство Зограф, 22-37.
- Carpenter, M. L., J. D. Buenrostro, C. M. Sikora, M. Rasmussen, S. Gravel, S. Guille´n, G. Nekhrizov, K. Leshtakov, D. Dimitrova, N. Theodossiev, D. Pettener, D. Luiselli, K. Sandoval, A. Moreno-Estrada, Y. Li, J. Wang, M. P. Gilbert, E. Willerslev, W. J. Greenleaf, and C. D. Bustamante 2013. *Pulling out the 1%: Whole-Genome Capture for the Targeted Enrichment of Ancient DNA Sequencing Libraries.* – *The American Journal of Human Genetics* 93, 852–864.

В последната статия е направен успешен опит за оптимизиране на събирането на ДНК материал с цел изясняване на формирането на древните популации, техните миграции и произхода на съвременното население на Европа. Въпреки че статията е има тясно микробиологична насоченост, нейната добрата полева и контекстуална обосновааност я прави твърде популярна и широко цитирана не само от генетици. Авторовият принос се изразява в подбора и интерпретацията на данните от къснобронзови некрополи от територията на България.

Друга сфера на научните интереси е тази за генезиса и ранните етапи на формиране на тракийската религия, с опит за синтез на данните от конкретни археологически обекти и извеждане на връзки и контакти както с егейския свят, така и със сходни явления в Централна Европа. Полевата информация произхожда от обекти, проучени под ръководството на автора:

Some suggestions regarding the origin of the “Thracian religion”. In the light of new archaeological data from South Bulgaria. – In: *RPRP 5 (2001): Material Evidence and Cultural Pattern in Prehistory* (ed. by L. Nikolova), Salt Lake City-Sofia-Karlovo (2002), 19-51.

Structure, Function and Interpretation of Cherna Gora 1 Enclosure in Upper Thrace (Southeast Bulgaria). – In: Frere-Sautot M.-C. (ed.), *Des trous...: Structures en creux pré- et protohistoriques. Actes du colloque de Dijon et Baume-les-Messieurs, 24-26 mars 2006.* Edition M. Mergoïl, 2006, 405-430.

On the origin and function of Thracian andirons (О произхождени и предназначени фракийских „рогатых кирпичей”). – В: *Древние культуры Юго-Восточной Европы и Западной Азии. Сборник к 90-летию со дня рождения и памяти Н. Я. Мерперта, Москва (2014)*, ИА РАН, 227-243.

През последните години съществен дял от научните ми дирения е посветен на развитието и динамиката на културните и икономическите контакти на Тракия с Егея и

Анатолия от края на ранната до късната бронзова епоха и възможностите за тяхното изясняване чрез корелация на данните от анализ на керамични комплекси, импорти на керамични съдове, накити и метални находки, както и ролята на културните взаимодействия като фактор за промените в характеристиката на културата през второ хилядолетие пр. Хр. Преоценяването на ролята на Тракия в развитието на Стария свят и опровергаването на тезата, че тя представлява „селска периферия“ на фона на по-напредналите Анатолия и Егея е проследимо в поредица от статии, включващи оригинални или преосмислени, вече публикувани материали. Тук се навлиза в проблематика, която надхвърля днешните български граници и има значение за развитието на праисторията в Източното Средиземноморие:

- *The Eastern Balkans in the Aegean Economic System during the LBA. Ox-hide and bun ingots in Bulgarian lands.* – In: *Between the Aegean and the Baltic Seas. Prehistory across Borders.* Ed. by I. Galanaki et al., *Aegeaeum* 27, University de Liege, 2007, 447-458.
- *The Second Millennium BC in the Northern Aegean and the Adjacent Balkan Lands: Main Dynamics of Cultural Interactions.* – In: *Greeks and Thracians. Acts of the International Symposium “Greeks and Thracians along the coast and in the Hinterland of Thrace during the years before and after the Greek colonization”*, Thasos, 26-27 September 2009, Thasos, 2009, 53-82.
- *Troy and Upper Thrace. What happened in the EBA 3? (Interrelations based on Pottery Evidence).* – In: *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development, and Interregional Contacts.* Ed. by E. Pernicka, S. Ünlüsoy, St. Blum, *Studia Troica Monographien* 8, Bonn 2014, 321-337.
- Leshtakov, K.&L. 2014. Richard Davis. *The Early and Middle Bronze Age Spearheads of Britain.* PBF Abt. V, Bd. 5. Franz Steiner Verlag Stuttgart, 2012. ISBN 978-3-515-10350-3. Pgs. 223, Pl. 114. – *Archaeologia Bulgarica*.

Освен в последната рецензия, линията е продължена от още две рецензии на наскоро публикувани монографии. Те не само имат основно значение за развитието на българската праистория, но и засягат глобални проблеми на Югоизточна Европа и Мала Азия. Анализирани са критично и е направен опит за аргументировка на алтернативни мнения и позиции относно формирането на РБЕ, развитието на културата през РБЕ 3, относно посоката, стойността и динамиката на централноанатолийските влияния и преки търговски контакти с Тракия, урбанизацията и др.

- Özdoğan, M. / Parzinger, H. *Die frühbronzezeitliche Siedlung von Kanlıgeçit bei Kırklareli.* Studien in Thrakien-Marmara Raum, Band 3. Verlag Philipp von Zabern. Mainz am Rhein, 2012, 286 pp. (Leshtakov, K.) – *Archaeologia Bulgarica* XVII (3), 2013, 109-116.

В рецензията на том. 3 от поредицата Канлъгечит са дискутирани приносите, постиженията и слабостите на обнародването на резултатите от турско-германските разкопки на това селище, разположено до Люлебургаз (Къркларели), днес в турската част на Тракия. Дискутирани са въпросите на неговата хронология, стратиграфия, архитектура, керамика и малко находки, както и тезата, че това е първата малоазийска търговска фактория на Балканите. Подобна теза, но за други обекти, е защитена още в края на 90-те години от автора. Твърде значим обаче е фактът, че животът в новата колония прекъсва преди този в Михалич и Гълъбово – два обекта в Горнотракийската низина, които също считат за търговски фактории. В заключение е подчертано, че тази монография има значителна роля в развитието на изследванията на бронзовата епоха в България, въпреки някои слабости, свързани с

периодизацията на керамичното производство, посоката и интензитета на търговските връзки и културните контакти като цяло. Опитът обаче от Канлъгечит да се направи втора, по-малка Троя не е напълно успешен предвид късата стратиграфия на обекта.

Втората рецензирана монография в *Archaeologia Bulgarica* XVIII, 2 е на R. Gleser und M. Thomas (*Drama. Forschungen in einer Mikroregion, Band 1. Merdžumekja-Südosthang. Späte Kupferzeit und früheste Bronzezeit: Ergebnisse siedlungarchaeologischer Forschungen*. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH. Bonn 2012, S. 739.) съдържа извънредно ценна информация за формирането на РБЕ в Тракия и за характера на ранната и фаза. Изразено е обаче съмнение в тезата, че култура Езеро се обособява под решаващото влияние на северни импулси и е направен критичен анализ на аргументите, които рецензирания труд съдържа.

За авторовите приноси в изброените статии и студии може да се съди и по приложените цитирания, а също и от факта, че една от студиите е преведена на японски език и публикувана в Годишника на Токайския Университет.